

**АКМЕОЛОГИК ЁНДАШУВ АСОСИДА ЧАҚИРИҚҚАЧА
ҲАРБИЙ ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИНИНГ
ЖИСМОНИЙ-ТАКТИК КЎНИКМАЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ КОМПОНЕНТЛАРИ**

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.020>

Тураханов Ақром Абдуллахакимович

Фаргона давлат университети мустақил тадқиқотчиси

Аннотация: Мақолада жамиятда ватанни садоқат билан ҳимоя қилиш, фидойилик туйғуларини ривожлантириш, уларда ватанга садоқат, масъулиятни шакллантиришга қаратилган кенг қамровли ишлар негизда таълим тизимида, хусусан ҳарбий таълимда ҳам талабаларнинг жисмоний кўникмаларини ошириш, жанговорлик руҳиятини ошириш, тактик билимлари ва имкониятларини ривожлантиришга қаратилган таълимий мақсадлар ҳам кўзда тутилган.

Калит сўзлар: чақириққача ҳарбий таълим, жисмоний камолот, педагогик фаолият, тактик тайёргарлик, жанговорлик руҳияти.

**COMPONENTS FOR THE DEVELOPMENT OF PHYSICAL
AND TACTICAL SKILLS OF STUDENTS OF A DIFFERENT
MILITARY EDUCATIONAL DIRECTION ON THE BASIS OF AN
ACMEOLOGICAL APPROACH**

Turakhanov Akrom Abdullakhakimovich,

independent researcher of Ferghana State University

Annotation: the article also provides educational goals aimed at improving the physical skills of students, increasing the spirit of combat readiness, developing tactical knowledge and capabilities in society, on the basis of comprehensive work aimed at faithfully protecting the motherland, developing feelings of self-sacrifice, forming loyalty to the motherland, responsibility in them, in the educational system, in particular military education.

Keywords: non-military education, physical maturity, pedagogical activity, tactical training, martial spirit.

**КОМПОНЕНТЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКИХ И
ТАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ КУРСАНТОВ РАЗЛИЧНОГО
ВОЕННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ
АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА**

Тураханов Ақром Абдуллахакимович,

независимый исследователь Ферганского государственного университета.

Аннотация: В статье также приводятся образовательные

цели, направленные на совершенствование физических навыков учащихся, повышение духа боевой готовности, развитие тактических знаний и способностей в обществе, на основе комплексной работы, направленной на добросовестную защиту Родины, развитие чувства самопожертвования, формирование лояльности к Родине, ответственности в их, в системе образования, в частности военного образования.

Ключевые слова: невоенное образование, физическая зрелость, педагогическая деятельность, тактическая подготовка, боевой дух.

Кириш. Бугунги кунда ҳарбий таълимни жаҳон стандартлари даражасига кўтариш, ҳарбий соҳа мутахассисларини тайёрлашни янги босқичга олиб чиқиш ва бу орқали ҳарбий соҳа вакилларида жисмоний-тактик тайёргарлик кўникмаларини ривожлантиришнинг педагогик фаолият мазмунини такомиллаштириш долзарб вазифалардан биридир. Бу эса таълим тизимига ўқитиш жараёнига янги таълим тарихини олиб киришни, ҳарбий таълимга ёндашувларни ўзгартиришни талаб этмоқда. Чунки ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг ҳарбий, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий ва маданий соҳаларида рўй бераётган ислоҳот ва ўзгаришлар эса айнан тинчлик ва фаровонлигини таъминлашга, инсон ҳаётини яхшилашга, унинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришга қаратилган. Ёш авлод, қолаверса, ёш офицерлар маънавий эҳтиёжлари ижтимоий мазмуни жиҳатдан миллий маданиятга, кадриятларга, урф-одат ва анъаналарга асосланиб шаклланиб бормоқда.

Олий таълим тизимида чақириққача ҳарбий таълим талабаларини тайёрлашнинг янги сифат босқичига олиб чиқиш ва кадрлар тайёрлаш самарадорлигини оширишнинг мазмун-моҳиятини ўрганиш, ундаги мавжуд камчиликларни бартараф этиш муҳим вазифалардан бири бўлиб қолмоқда. Жамиятимизнинг янги ривожланиш босқичида «жамият ёшларида ватанпарварлик руҳини камол топтириш, маданий-маънавий, ахлоқий камолоти суръатларини тезлаштириш, таълим-тарбия ишларини оқилона йўлга қўйиш, маърифий тадбирларни мунтазам амалга ошириш бениҳоя катта аҳамиятга эга. Агар инсон тўғри тарбия топмаса, унинг фаолияти жамият учун зарарли бўлади. Президентимиз Шавкат Мирзиёев бу ҳақда қуйидаги фикрларни билдирганлар: «Ўз фарзандларида юксак ватанпарварлик руҳини камол топтираолмаган давлат, қандай қудратли қуролга эга бўлмасин, мудофаа қобилиятинимустаҳкамлай олмайди» [1]. Демак, чақириққача ҳарбий таълим талабаларда ватанпарварлик туйусигага асосланган жангаворлик позициясини ривожлантириш, жисмоний камолотини мустаҳкамлаш долзарб вазифалардан биридир. Бунинг учун эса, педагогик жараёнда таълим сифатини ошириш, самарадорлигига таъсир кўрсатувчи омилларнинг мазмунини чуқур таҳлил қилиш керак бўлади

Давлатимиз раҳбари Ш.М.Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Қуролли қучлари ташкил этилганининг 25 йиллиги муносабати билан

ватан ҳимоячиларига байрам табригида ҳозирги вақтда жаҳонда ва минтақамизда ҳарбий-сиёсий вазият кескин ўзгарганлиги, миллий ва глобал хавфсизлик соҳасида хатар ва таҳдидлар тобора кучайиб бораётганлиги, ана шундай ўта масъулиятли вазиятда миллий армиямизни янада ривожлантириш ва такомиллаштириш борасида пухта ўйланган ва изчил ҳаракатларни давом эттириш зарурлигига алоҳида эътибор қаратди. Айниқса, ҳарбий соҳа кадрларини жисмоний-тактик тайёргарлигини оширишга қаратилган узлуксиз олиб бориладиган таълим-тарбия ишларининг долзарб аҳамияти ҳамда барча бўғиндаги профессионал ҳарбий кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, миллий армиямизни янада ривожлантириш, тайёрланадиган ҳарбий кадрларнинг умумий маданиятини ошириш, уларнинг дам олиши ва спорт билан шуғулланиши учун барча қулай шароитларни яратиш, бу жараёнда ҳарбий билим юртида ҳақиқатан ҳам таълим олишга муносиб, юксак ақл-заковат ва етакчилик қобилиятига эга бўлган ёшларни аниқлаш учун уларни ўқишга танлаб олишда талабни ошириш зарурлигига алоҳида эътибор қаратилди[2]. Зеро, «фарзандларимизни ўзимиз асрамасак, ўзимиз авайламасак, ўзимиз тарбияламасак, биров четдан келиб бу ишни биз учун бажариб бермайди. Шу сабабли ҳар бир офицер таъсирчан шакл ва усуллардан фойдаланиб, адашган ёшларни тўғри йўлга қайтаришни ҳарбий хизмат каби ўзининг муҳим бурчи деб билиши керак»[3]. Шундай экан, таълим тарбия соҳасида меҳнат қилаётган ҳар бир педагог ва масъул машғулот раҳбарлари чақириққача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний-тактик кўникмаларни ривожлантириш орқали уларнинг ҳарбий тайёргарлик ҳолатини ошириш, шунингдек, уларнинг онги ва қалбига, она – Ватанга муҳаббат, юртга садоқат ғояларини чуқур сингдиришга муҳим вазифа сифатида қараш лозим[4]. Фидойилик, мардлик садоқат, меҳр оқибат каби инсоний фазилатлар чақириққача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жангаворлик руҳиятини ривожлантиради. Бунинг учун «янги давр ўқитувчиларини тарбиялаш, педагогика фанини ривожлантириш, инновацион таълим технологиялари, креатив ёндашувлар ҳақида»[5] кўпроқ бош қотиришимиз ва уларнинг ривожлантиришни янги босқичга олиб чиқишимиз зарур. 2018 йил 23 февраль Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарори асосида «Ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш концепцияси» ишлаб чиқилди ва у тўрт босқични ўзида мужассам этган. Ушбу концепцияда давлат ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш тизимини ташкил этиш, унинг натижалари мониторингини юритишни таъминлайдиган асосий институт эканлиги қайд этилди. Давлат ёш авлоднинг тарбия жараёнини оилада, мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, касб-ҳунар таълими ва олий таълим муассасаларида, ҳарбий хизмат давомида, шунингдек, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, турли давлат ва нодавлат нотажорат ташкилотлари доирасида ташкил этади.

Чақириққача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний-тактик тайёргарлик кўникмалари ўз-ўзидан ривожланмайди. Балки,

таълим-тарбиявий ва амалий машғулотларни самарали шакл ва методларидан оқилона фойдаланиш орқали эришилади. Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда амалга ошириладиган кенг қўламли ислохотларнинг пировард мақсади, халқимизнинг эзгу орзу-умидларини рўёбга чиқариш, унга ҳар томонлама муносиб турмуш шароитини яратиб беришдан иборат. Бу мақсадга эришишга барча имкониятлар етарли: табиий бойликлар, унумдор ерлар, катта иқтисодий, ҳуқуқий, илмий-техникавий ва маънавий салоҳият. Энг асосийси, бу заминда ана шу фаровон ҳаётни ўз кучи ва ақл-заковати билан барпо этишга қодир бўлган меҳнатсевар ва истеъдодли халқ яшайди.

Ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний камолот ва тактик тайёргарлик ватанга садоқат, унга хизмат қилиш, юрт тинчлигини асраш, Ватан равнақи учун фаол бўлишга ундайдиган ижтимоий талаблар асосида шаклланади. Унинг ахлоқий моҳияти – Ватанга меҳр-муҳаббатли ва содиқ бўлишдан, юртнинг ўтмиши ва ҳозирги учун фахрланишдан, мамлакат манфаатларини ҳимоя қилишга интилишдан иборат. Шунингдек, бу кўникма кадриятларини асраш ва ривожлантириш, ўз она Ватанини душманлардан, ёт ва бегона ғоялардан ҳимоя қилиш, унинг озодлиги ва мустақиллиги учун жонини ҳам аямасликни назарда тутади.

Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларидаги жисмоний-тактик тайёргарлик кўникмалари – бу Ўзбекистон Республикасини мардларча ҳимоя қилишга қодирлиги ва тайёрлиги, мардлик ва жасурликни намоён қилишга шайлиги ва тезкорликда жавоб берга олиш кўникмасидир. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларидаги жисмоний-тактик тайёргарлик кўникмалари ривожлантиришга қаратилган педагогик жараён ўз олдига қуйидагиларни асосий вазифа қилиб қўяди:

- ҳарбий таълим йўналиши талабаларида ватанга муҳаббат туйғусини мустаҳкамлаш;
- мамлакатни мудофаа қилиш ва давлатнинг қуроли кучларини жанговар кучини мустаҳкамлашда жавобгарлик ҳиссини пайдо қилиш;
- жанговар топшириқларга қатъиятлилиқ ва юртга садоқат туйғусини шакллантириш.

Тадқиқот методологияси. Педагогик жараёнда чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жангаворлик руҳиятни ошириш, жисмоний тайёргарлигини ривожлантиришда фидойилиқ, масъулиятлилиқ, қаҳрамонлик, чидамлилиқ, садоқат, орият ва ғурур каби фазилатларни ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Илмий таҳлиллар натижасида ушбу мезонларнинг мазмунини қуйидагича изоҳлашни мақсадга мувофиқ ҳисоблаймиз.

Фидойилиқ. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарлигини ривожлантиришда, жангаворлик руҳиятни оширишда муҳим аҳамиятга эга бўлиб, у ўз ватанига, халқига, танлаган йўли, маслағи, ғоясига хизмат бурчига содиқлик ҳамда унга ўзини

бахшида этишдир. Фидойилик инсонда катта юрак, ғайрат-шижоат, энг муҳими, ўзига, ўзининг куч-қудратига мустаҳкам ишонч бўлишини тақозо этади. Бундан ташқари, фидойилик инсонга хос бўлган энг олий фазилатлардан бўлиб, фидойи инсон бошқалар манфаати йўлида ўз қонуний манфаатларини, баъзан эса ҳатто ҳаётини қурбон қилишга тайёр туради ва зарурат туғилганда қурбон қилади ҳам.

Бурч. Ушбу тушунча чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда аҳамиятли ҳисобланади. Бурчни ҳис қилмаслик, масъулиятсизлик – ватан, халқ манфаатларига, истиқбол муаммоларига бефарқ, лоқайдлик билан ёндашиш белгиси. Бу эса ҳарбий жангаворликни сўндиради.

Масъулиятлилик. Масъулият – бурчни англаб, унга асосланиб фаолият қилишга қаратилган маънавий омил. Масъулият ижтимоий-маънавий аҳамиятга эга бўлган вазифаларнинг бажарилишига, унинг оқибатига хатти-ҳаракат негизида ётган ахлоқий тамойилларга амал қилинишига шахсан жавобгарликни билдиради. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни риволантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда масъулиятлилик муҳим аҳамиятга эга бўлиб, у орқали талабаларда жавобгарлик ва мажбуриятни англаш шаклланади. Бу эса уларда жангаворлик руҳиятини янада оширади.

Қаҳрамонлик. Ҳар куни, ҳар соатда фидойи бўлиш, ўзини томчи ва томчи, заррама-зарра буюк мақсадлар сари чарчамай, толиқмай тинимсиз сафарбар этиб бориш, бу фазилатни доимий, кундалик фаолият мезонига айлантириш – ҳақиқий қаҳрамонликдир. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жангаворлик руҳиятни оширишда қаҳрамонлик ва қаҳрамонлик ижеалларининг ўрни юқори ҳисобланади. Қаҳрамонлик идеаллари талабаларда жангаворлик иродасини шакллантиради, қийинчиликларга бардош бериш, уни йенгиб ўтиш кўникмаларини шакллантиради. Қайҳрамонлик чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни ошириш билан бирга уларда уларда ғурурланиш ва ифтихор туйғуларини туйиш имкониятини ҳам тухфа этади.

Чидамлилик. Ҳар қандай қийинчиликка нафақат чидаш балки, уни Ватан манфаати йўлида бардош билан енгишдир. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда чидамлиликни шакллантириш ва бу орқали талабаларнинг иродасини мустаҳкамлаш, шунингдек, уларнинг жисмоний имкониятларини ҳам ошириш, тайёргарлигини кучайтириш мумкин бўлади.

Садоқат. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда уларнинг садоқатлилигини мустаҳкамлаш, тизимга, халққа, қонунларга ва етакчига садоқатлилик муҳим аҳамиятга эга бўлади. Садоқат ватанга, хизмат бурчига содиқлик ҳамда ҳамжиҳатлик,

бирдамлик ва дўстликни кадрлаш орқали намоён бўлади.

Гурур. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жангаворлик руҳиятни оширишда уларда миллий ғуруни ўстириш, миллат шаъни ва кадр қиммати учун даҳлдорлик туйғусини мустаҳкамлаш керак бўлади. Бу фазилат халқ ва миллатнинг муваффақияти, шаъни, ютуқлари, кадриятларидан фахрланиш туйғуси орқали реалликка айланади. Бу туйғу қуйидаги шаклларда намоён бўлади: миллатнинг ютуқлари, обрў-эътибори билан фахрланиш, унинг муаммоларига бефарқ қараб турмаслик; ўз элига, миллатига жонкуяр бўлиш; ўз миллатининг моддий, маънавий меросини асраб-авайлаш; халқ одатлари, анъаналари, кадриятларини ҳурмат қилиш, уларни бойитиш ва такомиллаштириш; ўз миллатига меҳр-муҳаббатини амалий фаолиятда намоён қилиш. Демак, чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жангаворлик руҳиятни оширишда уларнинг ғурурини тарбиялаш ва бу орқали уларнинг жангаворлик руҳини ошириш мумкин бўлади.

Орият. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда уларда ахлоқшунослик фанлари доирасида шахсий ва миллий ор-номус, орият масалаларига доир қарашларини шакллантириш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Бу ўзига номуносиб ёки эп кўрмайдиган иш, нарса, сўз, хатти-ҳаракатдан тийилиш, хижолат тортиш, уялиш; ўз иззат-нафсини ҳимоя қилмоқ, обрўни қўлдан бермаслик [6]. Зеро, «хаётимизнинг барча соҳа ва тармоқларида, Ватан ҳимоясидек шарафли вазифани адо этишда миллионлаб ёшларимиз садоқат ва фидойилик билан ҳизмат қилмоқда» [7]. Шундай экан, чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятини ошириш билан параллел равишда улардаги ғурур ва ориятни мустаҳкамлаш, қатъийлаштириш муҳим тарбиявий вазифадир.

Тахлил ва натижалар. Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳиятни оширишда юқорида санаб ўтилган мезоний тушунчаларини шакллантириш ва сингдириш талаб этилади. Шунинг учун ҳам таълим жараёнида бундай ахлоқий сифатларни мустаҳкам шакллантириш методикасини ишлаб чиқиш долзарб вазифалардан биридир.

Мамлакатимизда ҳарбий кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ҳамда малакасини ошириш тизими принципиал жиҳатдан мутлақо янги асосга ўтказилди. Агар ўтмишга назар ташласак, мустақилликнинг дастлабки йилларида маҳаллий офицер кадрлар юртимиздаги ҳарбий хизматчилар умумий сонининг атиги 0,6 фоизини ташкил этарди. Офицерларни тайёрлаш эса учта ҳарбий билим юртида ва бор-йўғи учта ҳарбий мутахассислик бўйича олиб борилар эди. Сўнги йилларда ҳарбий соҳани модернизация қилиш натижасида кўшимча равишда янги, замонавий бешта ҳарбий таълим муассасаси ташкил этилди, курсантларни ўқитиш тизими эса кўп тармоқли асосда йўлга қўйилди. Бундан ташқари, юқори бўғин кўмондонлик офицерларини тайёрлаш

ҳамда муҳофаа қурилиши соҳасида илмий тадқиқотлар ва ишланмаларни амалга ошириш бўйича энг зарур вазифалар самарали ҳал этилмоқда[8].

Чақириқача ҳарбий таълим йўналиши талабаларида жисмоний тайёргарликни ривожлантириш, жангаворлик руҳияти жасурлик, дахлдорлик, давлат сиёсатига ҳайрихоҳлик сингари эзгу фазилатлар асосида ҳам шаклланиб боради. Ўз навбатида, уларнинг ҳар бири ўз таркибида бир қанча хусусиятларни бирлаштиради. Шунингдек, уларнинг тактик тайёргарлиги бўлса, юқориинтеллектуал салоҳият ва касбий тайёргарликнинг мустақамланиши асосида ривожланади.

Хулоса. Мустақил демократик давлатни барпо этиш варивожлантириш бўйича биз буюк ва шонли йўлни босиб ўтдик. Бу йўл мураккаб ва таҳликали вазиятда тобланган, Ватанимиз мустақиллиги, суверенитети, унинг ҳудудий яхлитлиги, халқимиз тинч-осойишта ҳаётининг ҳамиша ишончли кафолати бўлиб келган Қуролли Кучларимизнинг шаклланиши билан узвий ва чамбарчас боғлиқ ҳолда кечди. Мамлакатимиз тараққиётида янги босқич ва марраларни эгаллашимизда фуқароларимиз, хусусан, ёшларимиз онгидаги, дунёқарашидаги ўзгаришлар муҳим мезон бўлаётгани барчамизга қувонч бағишлайди. Шу маънода жамиятда шаклланаётган миллий армиямиз билан фахрланиш, ғурурланиш туйғулари замирида ҳам ўсиб келаётган авлоднинг ватанпарварлиги, фаол ҳаётий позицияси, Ватан тақдирини ўз тақдирини деб билиши, унинг ҳимояси учун шайлик тушунчаси устувордир.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 12 январдаги “Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишида”ги нутқи.

2. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ташкил этилганининг 25 йиллиги муносабати билан Ватан ҳимоячиларига байрам табриги/“Халқ сўзи”. 2017 йил, 13-январ.

3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-том. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. – Б.141.

4. Замонавий шароитда ватанпарварлик тарбиясини янада юксалтиришнинг долзарб масалалари: Республика илмий-амалий конференцияси. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ академияси. 2016- йил 20 август. – Б. 130-131.

5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-том. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. – Б.143

6. Усмонов К. Ўзбек халқи маънавий-ахлоқий меросида ҳарбий ватанпарварлик ғояларининг талқини. Фалс. док. (PhD) диссертация. – Тошкент, 2017. – Б. 92-93.

7. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-том. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. – Б.440.

8. Усмонов К. Ўзбек халқи маънавий-ахлоқий меросида ҳарбий ватанпарварлик ғояларининг талқини. Фалс. док. (PhD) диссертация. – Тошкент, 2017. – Б. 111-112.